

ljenji navezani drug na drugega; zato nam je pomagati drugim, ako hočemo, da nas bodo podpirali v potrebi. Česar pa pri marsikaterem otroku ne zapazimo vedno, to se nahaja pri takem, ki ljubi zločnost, namreč red. Temu bi se skoro čudili, kajti v to potrebuje vsaj nekaj navora. A s tem kaže vprav, da je njegovo ravnanje povsem previdno, ker poleg urejenih reči se mu je lažje udajati nebržižnosti za druge zadeve. Tega svojstva ne sme učitelj zametovati, marveč je mora uporabljati, da z njegovo pomočjo vzbuja v gojencu še druga dobra svojstva.

Razen do zdaj naštetih individualnih svojstev mogli bi navesti še obilo drugih, ki pa so več ali manj podrejena glavnim in torej izrastki določnejših posebnosti. Psihologično naobraženi učitelj niti taci svojstev ne izpušča iz vida, vendar se mu redkokdaj posreči, izpoznati njih pravo bistvo. Zato je tudi silno težavno, uvaževati jih pri pouku in pri vzgoji.

Tù gre omenjati tudi neke posebne okolnosti v šolskem življenju, namreč medsebojnih razmer otroških. Človek se uči od človeka. To opazujemo tudi v šoli, kjer se nahajajo otroci raznih svojstev in raznega stališča. To življenje vpliva pred vsem na družbinski čut otrok, kajti podobno je društvenemu življenju v krogu odraslih ljudi. Tù so učenci skoraj iste starosti in imajo isti smoter obrazovanja. Različna je le njih individualnost, ki je mnogostranski povod vzajemnemu pospeševanju in dopolnovanju. Ker je posameznik primoran, da mora občevati s svojimi součenci, pojavlja se njegova individualnost jasneje in znatiteje, nego tedaj, ko bi ga učitelj opazoval na samem. Tù primerja učenec svoja svojstva onim drugim učencev. Ko vidi, da niso v vsem taka, ki bi ustrezala pravim terjatvam, potrudi se, da se sam izboljšuje. Navadi se, premagovati samega sebe. Sebičnosti se zapró vrata; sočutje do drugih se izobrazí. Odvadi se raznih napak, katerih ne vidi na drugem. Kljubljivost in trmoglavost se izpremeni v samodoločbo; to pa vsled brezozirnosti, s katero postopajo z njim nekateri součenci, ali pa vsled prijenljivosti ostalih otrok. Nečimernost in domišljavost se izvrže v dostojnejša svojstva, k čemer pomore zasmehovanje ali osramočenje sodrugov. Poveličevanje samega sebe se umakne ponižnosti. Kdor je nespreten, tega često zasmehujejo; to ga sili, da postane pazljivejši in napornejši. Lenuh se izpodbujá, omehkužež se krepčá, bojazljivec navdušuje. Vse to se pa le doseže, ako vlada v šoli duh reda in bratoljubja, odkritosrčnosti in tekmovanja v dobrem, lepem in plemenitem. Strankarstvo, surovost, nizkost in podlost, tožbe, ovaduštvo in sovraštvo se ne sme trpeti. V šoli se ima izobraziti trden značaj. Bistvo značaja je nepremeljiva stanovitnost hotenja, ki ostane vedno jednaka ter se ne dá motiti z minljivimi željami in muhami. Značaj se razvije sicer še le v poznejši starosti, ko je razum užé popolnem izobrazen. A užé zgodaj se mu more in mora postaviti temelj s pravimi načeli. Toda načel ne moremo vsiliti, vzrasti morajo iz lastnega ravnanja, razbistriti se imajo z lastnim mišljenjem. To pa dosežemo, ako se oziramo na individualnost otroško, katera je torej pravo vodilo pri izobrazevanju značaja.

O šolskih boleznih.

Spisal **dr. Julij Kotzmuth**, c. kr. sanitetni asistent v Črnomlju.

(Dalje in konec).

Pri dobercih (ošpicah) izrinejo se kot opeka rudeče pike v velikosti leče in sicer najprvo in najbolj na obrazu, potem in manj po drugem životu. Pred boleznijo, kakor tudi v in po bolezni ima otrok huđ kašelj in ga oči bolé. Bolezen trpi 2 do 12 dni in ima rada slabe nasledke, na primer jetiko, pokvarjene oči in ušesno bol.

Oslovski kašelj traja 6 do 12 tednov in se dá v 3 dōbe razdeliti: v prvi in tretji dōbi je kašelj čisto navaden, samo, da se v 3. dōbi omeščá. Bolj karakteristična je druga dōba, v kateri bolnika kratek, pa minute trajajoč kašelj popade, in ga tako drži, da postane v obrazi moder kot sliva, zažene tuleč glas in končno mnogo slin in celó jed izhita*). Ta bolezen loti se le otrok.

Divje koze so pravim kozam enake, toda mazolci se ne izrinejo vsi na enkrat, temveč zaporedoma, kajti med tem, ko se nov mazolec izhiti, se užé drug posuši. Bolezen ni nevarna, in ne traja nikoli čez 14 dni, vendar jo je treba poznati, ker človek, ki jo prebolí, ni zavarovan proti pravim kozam, in se morajo takim otrokom itak koze cepiti. Če se to prezrè, se marsikaterikat velika nesreča napravi.

Gríža ni nalezljiva, ampak se dobí, ako se troši**) nezrelo sadje i na to voda pije. Govorí se, da tudi močvirnata voda v posebnih časih bolezni naredí. Pri gríži je zadnji oddelek čreves bolan, laksiranje jako bolí, in kri se odpira.

Podušesna bula ni ravno nevarna bolezen, in zatekajo le slinske bezgalke, ki pod ušesom ležé.

Bolj nevarna, jako nalezljiva in vzlasti za vid škodljiva je egiptovska očesna bol. Vidi se na očesni veznici, ki je od krvi temnorudeča, v paralelnih trakih množica majhnih zrn, podobna prosu. Bolezen se težko odpravi in vid se mnogokrat pokvari. Prenese se ta bolezen po različnih stvaréh, posebno po brisačah, umivalnih rutah itd.

Ako se ena ali druga teh bolezni med šolsko mladino prikaže, dana je učitelju lepa priloznost, varovati svoje varovance, ker se lahko v začetku zatere. Naloga je učiteljem itak dana, v prej omenjenem odloku.

Znamenito je po mojem mnénji vedénje učiteljevo v nanagloma nastalih nezdodah i prigodkih. Tú je potreba pouka. V prvi vrsti prištevam jaz k nakratnim prigodkom krvavenje. Največrat prihaja iz nosa, redkokedaj iz ust ali drugod. Kri iz nosa se ustavi, ako se bolnika vodoravno na hrbet položí, in mu nosnici s prsti stisne; ako devamo mrzle ovitke na zatilnik in na nosni koren, in pa če prepeljemo bolnika v hladneje prostore. Krvavenje iz ust prihaja iz pljuč ali iz želodca. V prvem slučaju izkašljeje se rudeča, penasta, v zadnjem pa črna z jedilnimi ostanki pomešana kri. Proti bljuvanji krvi naj se daje do prihoda zdravnikovega na vsakih 5 minut eno žlico slane vode (1 žlico soli na kozarec vode) popiti; ožete mrzle ovitke pa naj se polagajo na osrčje, oziroma proti želodcu; vendar naj se ne zamudí takoj zdravnika poklicati. Močno krvavenje, ki nastane vsled poškodovanja na razne načine ali pa vsled vrezanja, naj se zavarujejo s pritiskovanjem glavnih žil, ki se nahajajo nad poškodovanem delu telesa proti steblu, ali s pokladanjem mrzlih ovitkov, ali pa s pritiskom na rano. Kadar krvavé rane na ekstremitetah, dobro je, da je kviško držimo. Pri drugih poškodovanjih, ako si kedó izmakne članek, ali ako si kost zlomi, sleče naj del telesa, naj ga položí na lahko podlogo, in naj se devajo nanj mrzle obkladke, dokler dojde zdravnik.

Pri slabostih ali omedlevci more tudi učitelj nekoliko storiti. Prsna oblačila naj se odpró, bolnik naj se položí vodoravno in poškrópi po obrazi in ob želodcu z mrzlo vodo, ter naj se po vsakem škropenji tekočina dobro obriše. — Pri želodčevem krču***) in pri gríznji ali klanji v trebuhu naj se dá bolniku kozarec gorkega kamiličnega ali muškatičnega****) čaja. Pri slabostih in omedlevci naj se uporabljajo tudi ostro dišeče

*) Izhitati = aušiverfen, erbrechen.

**) Trošiti = geniehen.

***) Želodečni krč (Magenkrampf) na Belokranjskem = madron.

****) Muškatičce = Chamillen.

tvarine, kakor ocet (jesih), s katerim naj se riba po sencih in ob želodcu. Tudi naj se dá bolniku duhati.

Tukaj naj omenjam otrovanja; mogoče je namreč, da bi se v teku let tudi kaki slučaj pripetil. Zastrupljenje prigodi se pri deci največ z rastlinskimi tvarinami — pa redko z rudninskimi. Otroci otrovajo se največkrat iz nevednosti s paskvico (volčjo črešnjo), z volčjo jagodo, s svinjsko dušico, z gobami, s pikastim mišjekom. Znamenja otrovanja so slabosti, bolečine v goltu in pod žličico, pekovina*) v želodcu, kozljanje in laksiranje, včasih krč po telesnih mišicah itd. Kot protiučinek naj se do prihoda zdravnikovega uporablja mlačna voda za pijačo, da se kozljanje vzroči; tudi črna kava je dober pomoček.

Konečno naj še opomnim neke živčne bolezni, tako imenovano bolezen sv. Vida (Veitstanz). Ta bolezen je povse znamenita, ker otrok na tej bolezni bolan mnogo drugih do nje napoti s tem, da ga otroci oponašajo. Bolezen se kaže v nepotrebnem, protivoljnem, vsaki čas nastajajočem gibanji rok, obraznih mišic, glave, v hujših slučajih tudi mišic vsega telesa, tako da otrok niti hoditi, niti stati in tudi jesti ne more; muskulatura tacega otroka igra kot ura. Vzrok bolezni je pogostoma prestrašenje, poškodovanje glave in se posebno pri šolski deci s posnemanjem razširja. Takega otroka naj se ne kaznuje radi neprimerne obnašanja, ampak naj se ga iz šole odpusti, da ga zdravnik ozdravi.

Tudi srpa ali garje (Krätze) se mej šolsko mladino nahajajo ter raznesejo. Ta bolezen je parazitna in jo učine neka mikroskopično majhna živalica (Krätzmilbe), katera v koži živi, si ondi pota vrta, ter provzroči s tem silno srbenje. Živalica preseli se rada na druge osebe, ter se tako razširja bolezen.

Konečno ne morem opustiti priložnosti, še nekoliko o telovadbi spregovoriti. Kakor je v začetku omenjeno, se izpremenj življenje učenca proti prejšnjemu prostemu življenju. Sedenje in mir vzameta otrokom dober tek, oni postajajo blede; krvna kvaliteta oslabi, malo da ne rečem, se spridi, otroci si mnogokrat nalazijo škrofulozo in v nasledku jetiko. Proti temu in v korist krepkega razvijanja mladega telesa mnogo pomaga telovadba, posebno proste vaje pri obojem spolu. Pri telovadbi utrjujejo se vse mišice telesa, pospešujejo dober tek in uredi se krvotok. Zatorej slavnemu učiteljstvu gorko priporočam telovadbo, kot protiučinek mirnemu sedenju, kajti tako se otroci ne bodo vzgojali samo duševno, marveč tudi telesno.

Knjiga Slovenska.

§. 18.

Verovéstnika Ciril in Metod sta torej pričetnika slovenskega pisma in pismenstva ali knjige slovenske. In kaj sta spisala?

Kakor kažejo viri povéstnice sploh, sestavil je Ciril pismo slovénsko ali črkopisje (alphabet, abecedo, azbuko); tù in tam se pravi to tudi o Metodu: principes inveniendi fuerunt ipsas litteras (Leon); načasta sústavljati pismena azúbukovinaja (Nestor) itd.

Preložil je sveto pismo, se vé, le deloma, pričénši z blagovestijem sv. Jovana. I pri tem delu mu je pomagal brat Metod. Poslanica Leonova piše sicer: sacrae utriusque Testamenti litterae, quas proprio populi sermone reddiderat Cyrillus; a brzo dodaje: ejusdem sermonis Slavorum auctores non immerito habentur. — Kirilü knihy pře-

*) Pekovina = Bremen.